

PERCEPȚIA VIZUALĂ ÎN ORGANIZAREA COMPOZIȚIONALĂ

Marina GONDIU, Alina VLAS-VEVERIȚĂ, Veronica BARBĂ

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: The entire human existence is being resumed to the simultaneous and coordinated reliance on different objects which an individual person perceives as of particular order. Therefore, all the objects which more or less satisfy the basic human needs are being systematised and organised based on specific criteria. This structure of shapes is simply essential in the three-dimensional space because the whole universe is the subject of aggregation processes.

Cuvinte cheie: percepție vizuală, organizare compozițională, echilibru, simț vizual.

1. Intuirea organizării compoziționale

“Natura nu este decât o grămadă incoerentă de elemente pe care artistul este invitat să le asocieze și să le pună în ordine”. *Baudelaire*

Întreaga existență umană se rezumă la utilizarea simultană și coordonată a diverse obiecte pe care individul le percepe după o anumită ordine. Prin urmare, toate obiectele care satisfac într-o măsură mai mare sau mai mică necesitățile ordinare ale omului, sunt sistematizate și suferă un proces de organizare după anumite criterii. În spațiul tridimensional această organizare a formelor este în mod obligatoriu esențială, întrucât întregul univers este supus unui proces compozițional. Cornel Ailincăi menționează faptul că “Primele tentative de organizare a formelor trebuie puse în legătură cu necesitatea biologică a omului de a se orienta în spațiul înconjurător și cu dorința de a clasifica descoperirile pe care le face în timp”. Această aspirație de organizare a formelor poate fi numită drept un principiu al unității și compoziției prin care omul îl intuește instinctiv.

În general, legilor compoziției i se supune orice cadru natural sau artificial, iar scopul major într-o organizare compozițională este atingerea echilibrului. Compoziția este astfel acțiunea de organizare și echilibrare întreprinsă de către oricare individ în demersul său de creare a formelor și a întregului ansamblu, prin care obiectul sau imaginea să devină funcțională și/sau estetică. Echilibrul cel mai simplu se obține atunci când două forțe egale acționează în sensuri contrare. Orice cadru natural sau imagine vizuală dispune de un punct de echilibru sau centru de greutate. Rudolf Arnheim denumeste echilibrul drept “acea stare de distribuție în care orice acțiune încetează”.

Există un simț intuitiv prin care ochiul omului percepe echilibrul, fenomen care nu poate fi calculat rațional, ci doar descris prin careva presupuneri sau concluzii. Se poate vorbi în așa mod de o încărcătură vizuală (echilibru sau dezechilibru) care poate surveni prin repartizarea sau aglomerarea formelor solide, a accentelor coloristice sau a golurilor în raport cu plinitudinea. Într-o compoziție vizuală echilibrată toți factorii componenți se află într-o astfel de relație în care orice echilibrare ar fi inutilă, întrucât formele, direcția acestora precum și amplasarea, se află într-o concordanță absolută. Prin dezechilibrul compoziției s-ar putea înțelege orice tendință a elementelor componente de a-și schimba locul, formînd astfel o tensiune scăpată de sub control. Arnheim precizează faptul că un dezechilibru compozițional “crează senzația că procesul de creație a înghețat accidental într-un anumit punct al desfășurării sale. Deoarece configurația cere schimbare, nemișcarea operei devine un neajuns”.

2. Percepția formelor

Forma obiectelor permite identificarea lor. Recunoașterea obiectelor necesită o distincție între obiect și ambianța în care se află. În timpul percepției nu se face o sesizare a tuturor lucrurilor cu aceeași claritate, se percepe clar doar obiectul, ceea ce se află în momentul respectiv în atenția observatorului, fondul, restul corpurilor care apar în jurul obiectului perceput sunt văzute difuz și nu se pomenesc detaliile mai tîrziu.

De ce totuși unele peisaje naturale, monumente de arhitectură sau obiecte încîntă prin aspectul său, iar altele crează un sentiment de respingere? Răspunsul este căutat încă din antichitate, cînd s-au dat primele definiții pentru noțiunile de frumos, urît, proporție și echilibru. Se spune că frumosul este în ochii privitorului, afirmație care are atît un sens direct, cît și indirect. Măsura în care sunt percepute lucrurile țîn mult de cunoaștere, experiență și pasiunea pentru un anumit lucru. Chiar dacă aprecierea dată vis-a-vis de un fenomen sau lucru poartă un caracter individual și este relativ, există particularități de natură fizică ce întrunesc aceste aprecieri. Percepția simțurilor vizuali presupune sesizarea obiectelor, a formelor, culorilor sau materialității înconjurătoare prin intermediul analizatorului vizual. Lumea înconjurătoare nu se percepe doar cu ajutorul ochilor. Percepția caută corelații, legături mintale și psihosenzoriale în timp ce interpretează

materialul vizual. Percepția umană ajută intuiția să lucreze și să găsească soluții, simplificând în același timp lucrurile. Acolo unde sunt mai multe elemente mici asemănătoare între ele, sunt percepute drept un grup. Un exemplu ar putea fi orice construcție de cărămidă. La distanță peretele are o culoare uniformă și bine saturată, pe când în apropiere se pot citi fisuri mai întunecate, relief neuniform și cărămizi ale căror tonalitate coloristică diferă. Aceasta pentru că există un gradient al texturii- textura obiectelor este mai clară, se observă mai exact la apropiere, iar cu cât obiectele sunt mai depărtate, cu atât textura este mai mică și mai nediferențiată. În pictură, fenomenul de “percepere grupată” se regăsește în lucrările lui Giuseppe Arcimboldo. În ansamblu se pot lesne citi trăsăturile umane, în detalizare totuși se vede multitudinea de fructe, legume și plante (fig. 1).

Fig. 1 Picturile lui Giuseppe Arcimboldo

Ceea ce se cunoaște este faptul că oamenii percep în mod automat adevărata formă și mărime a obiectelor. Acest lucru reiese din desenele copiilor mici, care sunt lipsite de perspectivă deoarece un copil nu desenează ceea ce vede, ci ceea ce știe că se află acolo. Pentru a percepe obiectele în întregime, indiferent de modul în care sunt prezentate pe retină, este nevoie de antrenament. Pentru a dobândi această constantă în percepția obiectelor tridimensionale, creierul necesită informații referitoare la distanța față de obiecte. Aceste informații sunt dobândite prin mijloace variate, numite indicatori vizuali.

3. Simțul vizual pe verticală

Din punct de vedere vizual, un obiect care are o anumită formă, mărime sau culoare, posedă o încărcătură mai mare dacă este amplasat mai sus. Astfel, pentru a obține un echilibru, obiectele așezate mai sus trebuie să fie mai ușoare. Acest principiu se datorează faptului că omul e dominat de forța gravitației, respectiv ceea ce se ridică – învinge o rezistență, prin urmare e mai ușor, iar ceea ce coboară – cedează atracției exercitate de jos. Langfeld, făcând o demonstrație experimentală, a concluzionat: „dacă cerem cuiva să împartă în două o dreaptă verticală fără a o măsura, aproape invariabil punctul ales va fi prea înalt. Iar dacă dreapta este deja divizată, cu greu ne putem convinge că jumătatea superioară nu este mai lungă decât cea inferioară”. Aceasta demonstrează că simțul vizual uman ar scurta jumătatea din calea de sus pentru a crea un aparent echilibru. Această constatare își are originea în mediul înconjurător întrucât marea majoritate a lucrurilor sunt situate mai mult în apropierea solului decât la înălțime. De aici și perceperea situației vizuale firești ca fiind masivă în partea de jos.

Pictura, sculptura sau arhitectura sunt cele care încearcă o emancipare de gravitația terestră, repartizând greutatea vizuală uniform pe întreaga lucrare. Prin urmare, partea de sus este cea în care ponderea vizuală ar

trebui sporită. Horatio Greenough a menționat că „edificiile trebuie să fie mai masive spre bază și, pe măsură ce urcă, să devină mai ușoare întrucât nu ar trebui neglijate legile gravitației” (fig. 2).

Fig. 2 Ponderea vizuală în arhitectură

4. Simțul vizual pe orizontală

Simțul vizual pe orizontală diferă de cel pe verticală. Omul este o făptură bilaterală, de aceea poate întâmpina greutăți la distingerea laturii drepte de cele stângi. Totuși evoluția a făcut ca unul din cele două senzori laterale să-l domine pe celălalt. În studiile sale, Rudolf Arnheim afirmă că „vizual, asimetria laterală se manifestă printr-o repartizare inegală a greutății și printr-un vector dinamic ce duce din partea stângă spre partea dreaptă a câmpului vizual”. Acest fenomen este mai greu de detectat la obiectele care au simetrie strictă, spre exemplu clădiri sau monumente, pe când în pictură începe să fie sesizat. Atunci când un tablou este privit în oglindă, acesta își pierde aspectul și se dezechilibrează vizual. Aceasta se întâmplă deoarece tablourile sunt citite de la stânga spre dreapta. Orice imagine are o încărcătură vizuală mai mare spre dreapta. Dacă două obiecte egale din punct de vedere dimensional vor fi plasate pe partea stângă și dreaptă a câmpului vizual, mai mare va părea obiectul situat pe partea dreaptă. Pentru a crea un echilibru între ele, obiectului din stânga i se va da un volum suplimentar, adică se va mări. Prin studierea unui obiect masiv aflat în prim plan într-o fotografie, aplicând metoda oglinirii, se poate constata faptul că obiectul aflat în prim plan – dreapta apare mult mai masiv ca cel situat din prim plan – stânga. Un alt exemplu al acestui fenomen poate servi reacția spectatorilor la teatru, când se trage cortina, publicul este tentat să privească întâi spre stânga, apoi spre dreapta. În așa fel partea stângă a scenei este considerată a fi cea mai importantă, acțiunile cele mai impresionante având loc anume acolo. În momentul în care se urmărește mișcarea unui călăreț de la dreapta spre stânga, acesta pare să se miște mai lent, întâmpinând o rezistență mai mare decât în cazul în care călărețul s-ar fi mișcat de la stânga spre dreapta. Gaffron leagă acest fenomen de predominanța cortexului cerebral stâng. În așa fel, obiectele care apar în partea dreaptă a câmpului vizual sunt de aceea mai evidențiate, întrucât vederea spre dreapta este mai clară.

În pictura lui Rafael, "Madona sixtină", se poate lesne observa dezechilibrul care apare la inversarea imaginii. Figura Papei echilibrează în partea stângă, dacă aceasta este schimbată pe partea dreaptă, întreaga compoziție începe să "cadă" (fig. 3).

Fig. 3 Pictura lui Rafael "Madona sixtină"

Omul tinde spre echilibru în toate fazele existenței sale fizice sau spirituale, iar natura atinge această stare de echilibru prin eliminarea oricărei asimetrii. Natura a creat astfel omul încât, aflat în fața unei compoziții echilibrate, acesta să aibă senzația unui confort psihic. Se poate afirma prin urmare faptul că echilibrul compozițional este instinctiv. Wassily Kandinsky a afirmat: „un bun desen este acela în care nu se poate interveni în vre-un fel fără ca viața lui interioară să fie perturbată”.

Bibliografie:

1. AILINCĂI, Cornel ”*Introducere în gramatica limbajului vizual*”; Polirom 2010
2. ARNHEIM, Rudolf ”*Arta și percepția vizuală. O psihologie a văzului creator*”; Polirom 2011
3. LAPADAT, Marius-Marcu „*Introducere în arhitectura de interior*”; Simetria 2013
4. PILOIU, Ioana-Sabina „*Formele complexe ale percepției*”; [www. experimentala.ro](http://www.experimentala.ro)
5. ZLOTEANU Cristina, SINTION Flavia „*Percepția stimulilor vizuali și percepția cromatică*”; www. experimentala.ro
6. <http://ru.scribd.com/doc/54137679/3>
7. <http://www.bp-soroca.md/psihologie/39889287-Lectia-Senzatii-Si-Perceptii.pdf>